

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՑ

Մամլոյ իւրարմանիւր շրջանը՝ 52 օրինակ է :
 Ստորագրութեան տեղն է Պօլիս , Զինճիրլի—խան վերի յարկ
 թիւ 18 :
 Գնէրս երթալիք թերթից փաստայի ծախքը տունդին վրայ է :

Շրջանին գինը դահեկան կանխիկ	60
Կիսաշրջանը » »	50
Մէկ թիւը՝ փարայ	50
Մանուցմանց առկն է դահեկան	2

ԹԻԻ 260 ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ

Դ. ՏԱՐԻ Ե. ՇՐՋԱՆ

1872 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27

ՎԵՐՋ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆԻ

Այս թուով ներկայ տարւոյս հետ մեր հին
 դերորդ շրջանն ալ կ'աւարտի :

Բանի մը վախճանը միշտ տրոմուծիւն կը
 բերէ մարդուս , եթէ ետեւէն յաջորդելիքին
 սկզբնաւորութեամբը ընկերացած չըլլայ . ուս-
 տի մեր ալ այս շրջանին աւարտն յաջորդ շը-
 շանին սկզբնաւորութեանը տեղի տալուն պատ-
 ճառ , քիչ մնայ որ ուրախութենէն պիտի լա-
 յինք . բայց տեսնելով որ ուրախութիւնն ու
 լալը մէկտեղ աղէկ չեն երթար , լալը թողու-
 ցինք և Ուրախութեան չալսկը ցաթկեցինք :

Եկու տես որ բազդեբնուս ալ մեր Ուրա-
 խութիւն եղբօրն ալ կաղալը բռներ է այս ան-
 դամ , պատճառն որ հարցուցինք նէ՝ պատաս-
 խանեց թէ Մամլոյ բաժանորդաց և գործակա-
 լաց ոմանց կողմէն լաւ ընդունելութիւն չը
 գտնելով , գիշերը այս ցուրտին շատ անգամ
 բացը անցունելու ստիպուել , հետեւաբար
 խաբարէն է ելեր . ուստի աղաչեց մեզի որ զին-
 քը բժիշկի մը ցուցնենք , ան ալ չի մը դե-
 ղի հետ խել մը շալեր , ֆանէլաներ , քիւրքեր ,
 պահպանողական ու ջեռուցիչ հանդերձներ
 առնել պատուիրեց :

Ո՛ր էր թէ ասոնք ալ եղեամի պէս եր-
 կինքէն իջնէին , ու գետնին երեսէն մենք ալ
 ժողկէինք :

Մամրտացինք՝ չեղաւ . մամ վառեցինք՝
 չեղաւ . հըսկում տէր ողորմեա ըսել տուինք՝
 չեղաւ . մենք ելանք Եկեղեցի կայնեցանք՝ ան
 ալ չեղաւ . բերաննիս հովին բացինք՝ դար-
 ձեալ չեղաւ . Պանք-Յիծօմանէն փոխառութիւն
 ընել ուղեցինք՝ տարեղ լիսին հաշիւ կը տես-
 նենք կոր , հիմայ չ'ըլլար պատասխանեցին .
 Էմնիյէթ Սանտըղիին դիմեցինք , ան ալ մենէ
 չէին պահանջեց , մենք ալ բաժանորդաց ցան-
 կը ցոյց տուինք իրեն նէ՝ քիթը բերանը թըթ-
 ուեցուց , վերջապէս որ-կողմ ինկանք՝ մէյմէկ
 դժուարութեան պատահեցանք . ուստի ուրիշ
 ճար չը գտնելով՝ ելանք մեր բաժանորդներուն
 ու գործակալներուն վրայ այս անգամ մէյմէկ
 քամեալէ քաշեցինք , կիսաուած տար որ աս
 քաշածնիս ալ չըրթէր . որպէս զի մենք ալ
 ձեռունիս քիչ մը ստակ անցնելով , մեր Ու-
 րախութիւն աղբօրը պէտք եղած դարմանն
 ընենք ու ղինքը դոհացնենք :

—Էֆէնտիմ , տարին երկու անգամ ալ այս
 գլխացաւը մտիկ կ'ըլլուի՝ մի եւա՛ , պիտի ըսեն

մեզի թերևս ոմանք, մենք ալ թերևս պիտի պատասխանենք. անոնց թէ այս գլխապաշտ մենք ամէն օր մտիկ կընենք կոր, ասորին երկու անգամ ալ դուք մտիկ ըրէք. ինչու որ մեզի բաժանորդ եղողը՝ մեր ուրախութեան բաժանորդ ըլլալու համար ժամանակին մեր պիտոյից ալ բաժանորդ ըլլալու է. ասանկ կը վճռէ Մէփիստոփէի արդարութիւնը.

Թերթերնուս յառաջագիմութեանը և մեր ընթերցողները կարելի եղածին չափ գոհացընելու մասին՝ աւելորդ կը համարէմք ըսել թէ երբէք ջանք և զոհողութիւն խնայուած չէ. այս առթիւ սա ևս կիմացենք թէ մեր յաջորդ թերթը, որ վեցերորդ շրջանին առաջին թիւը պիտի ըլլայ, այս անգամ փոխանակ չաբաթ օրը հրատարակելու, օրոշեցինք երկու շաբթի կաղանդին օրը հրատարակել, որպէս զի յաջորդ շրջանին տարեգլխուն հետ միատեղ սկսի, զոր դարձեալ արդի ընթացքով շաբաթը երկու անգամ պիտի շարունակենք հրատարակել.

Մամլոյ յառաջագիմութիւնը մեծ մասամբ մեր ընթերցողներուն ընծայած ընդունելութեանէն կախումն ունենալով, վստահ եմք որ ինչպէս մինչև ցարդ, նոյն և այսուհետեւ ալ իրենց քաջալերութեամբը պիտի խրախուսեն զմեզ, որպէս զի մեք ևս հարկ եղած կատարելութիւններն հետզհետէ ի գործ դնելու գիւրութիւններն ունենանք:

ԲԵՐԱՅԻ ԳԵՐԵՉՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Այս խնդրոյն նկատմամբ՝ վեհ. Սուլթանին ազերսադ իր մատուցառած օրէնքի վեր, ալ ոչ Պատրիարք մնաց, ո՛չ փոխանորդ, ո՛չ ժողովական, ո՛չ լրագիր և ոչ ալ խել մը հայ էֆէնտիներ, որք մէկըմէկու աւետիս չը տան թէ այս խնդիրն ի նպատակ Սղդին վերջացած է.

Անոնց ամենքն ալ սուտ է, ոչ պատասխան դրկող կայ և ոչ ընդունող, ոչ Պատրիարքին կամ փոխանորդին վստահացուցիչ խօսքերն ըստակ մը կ'ընեն և ոչ ժողովականաց. ոչ Մանզումէի շտրհակալութիւններն կուտ մը կ'ընեն

և ոչ Հայրենիքի խնդուկն ու յաւելուածը. Ազգը ասանկ խնդրոյ մը մէջ ոչ Օտեանը կը ճանչէ, և ո՛չ Խումարեանը, դերեզմանատան պէտադդային կենսական խնդրոյ մը համար այս ինչ կամ այն ինչ անպաշտօն անձին մեր Պատրիարքարան գալն ու երթալը բնաւ արժէք մը, բնաւ նշանակութիւն մը չունի.

Ըստ մեզ դերեզմանատան խնդիրը, այսինքն ազգային ստացուածոց և սեպհակաշուքեան ապահովութիւնը՝ ինչպէս երէկ նոյն և այսօր ալ միև նոյն անորոշ վիճակին մէջ ընէ. ոչ լուծուած է, և ոչ վերջացած. հասարակութիւնը իրաւամբ դեռ դժգոհ է. զանի հանդարտեցնելու ժամար՝ կայսերական Պալատէն կամ Բ. Դռնէն հասած պաշտօնական մէկ դրութեան մը հրատարակութիւնը բաւ է. մանի որ այդպիսի պաշտօնական գրութիւն մը չիկայ, մեզի համար ամեն բան Պատրիարքարանի և հայ էֆէնտիներու Եմբէն է. տեսանք ահաւասիկ թէ մինչև ո՛ր կը հասնի եղեր մեր Պատրիարքարանին կարողութիւնը, ոչ Պատրիարքը, ոչ փոխանորդը, և ոչ վարչութիւնը բան մ'ալ չը կրցան ընել, ոչ գերեզմանատան խնդրոյն և ոչ Պրուսայոյ խոնդրոյն մէջ, ոչ պատիւնին մնաց և ոչ արժանիքնին. ժողովուրդն ալ հասկցաւ թէ մեր Պատրիարքարանը օտարոտի Եմբէն ներու գործիք ըլլալէն և ազգային շահերը վտանգի ենթարկելէն զատ ուրիշ բան չը գիտէ եղեր. Ալ կարգը հիմայ ժողովրդին եկած է գործելու, և իր Պատրիարքարանն ու վարչական աթոռները պորտաբոյծներու ձեռքէն ազատելու:

ԴԱՐՁԵԱԼ ՊՐՈԽԱՅ

Պրուսայի առաջնորդ Բարթոլոմէոս եպիսկոպոս, հակառակ Ազգին վարչական իշխանութեան ու իրաւանցը, վերջապէս սուին ներու զօրութեամբ, կառավարութեան հրամանաւ բռնի Պօլիս բերել տրուեցաւ.

Ուրբաթ երեկոյեան դէմ. երեսունի չափ զինուորը իյնէկէօլ գիւղը երթալով, մարդասպանի մը պէս կը բռնեն առաջնորդը, առան-

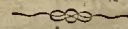
ձինն կառքի մը մէջ կը դնեն ու առանց Պը-
րուսա մտնելու գիշերանց լեռներէ ձորերէ
իջնելով ելլելով, Մուսանիայէն շողենաւ կը
դնեն, որնոր կիրակի երեկոյին մնայրաքաղաքս
կը հասնի: Ազգային արժանաւորութիւնն ու
պատիւը առ ոտն կոխելու համար, ասկէ ա-
ւելի մեծ հարուած մը չէր կրնար ըլլալ. տես-
նենք վարչութիւնը աս ալ «...» պիտի
կլլէ ու տեղը նստի, թէ Ազգին պատուոյն
նախանձախնդիրը պիտի կանգնի:

Բարթոլոմէոս եպիսկոպոսի ասանկ զինու-
զօրութեամբ Պօլիս բերուելը տեսնելով, մենք
կռահեցինք թէ դալուն պէս անմիջապէս ծա-
կը պիտի նետեն զինքը, բայց որչափ մեծ
կ'ըլլայ մարդուս զարմանքը, երբ 30 զինուորով
հոս բերուող առաջնորդ մը՝ առանց երաշխաւոր
առնելու Բ. Դոնէն կը ճամբուի. նէ՞ բեհրիդ
նէ լահանայ թուրքուսը:

Որոշ յանցանք մը ցոյց չըտալ, Պատրիար-
քին երաշխաւորութիւնը չ'ընդունիլ, գաւառի
մը ամբողջ ժողովուրդը տակն ի վերայ ընել,
ազգին պատիւը ոտնակոխ ընել, առաջնորդ-
մը ինչո՞ւ ուղածին պէս քաշելով քաշքշելով
բռնել Պօլիս բերել, անկէ ետքն ալ օձիքը
թողուլ քիչ մը կեցիր ըսելով. եթէ կրնար ըս-
պասուիլ, ինչո՞ւ ուրեմն աճապարանօք բերել
տրուեցաւ. եթէ ստիպողապէս բերուեցաւ,
ինչո՞ւ ուրեմն հիմայ ալ չուանին ալիւր կը ցա-
նեն: Արդ քանի որ Բարթոլոմէոս Սրբազան
որոշ յանցանք մը չունի, յայտնի դատախազ
մը չունի, և առ այժմ մէկուն հետ դատի ալ
մտնելիք չունի, ուրեմն անպատճառ հարկ է
որ Բարթոլոմէոս եպիսկոպոս, փոխանակ հոս
սպասելու, մինչև Ծնունդ վերստին Պրուսա
դառնայ, և Պատրիարքարանն ալ պէտք է որ
այս պարագային մէջ իւր արժանապատուու-
թեանը համաձայն և այսպէս վարուի. ապա
թէ ոչ՝ վարչութիւնը պիտի հաստատէ թէ ին-
քը այս կամ այն պաշտօնէին խաղալիք մը դար-
ձած է, և Բ. Դոնէն վաւերացեալ ու գոր-
ծադրութիւնը հրամայուած Ազգային Սահմա-
նադրութիւնն ալ մեռեալ օրէնք մը:

Կամ Սահմանադրութիւն ունինք, կամ չու-
նինք, եթէ ունինք՝ ըստ հարկին անոր տըրա-

մադրութիւնները Բ. Դրան ցոյց տալու և գոր-
ծադրութեանը վրայ պնդելու է. իսկ եթէ
չունինք, և մեր քիթին կը խնդան կոր, քա-
նի որ մեր ազգին շնորհուած Յոնքիմն տրա-
մադրութեանցը գործադրութեանն առաջը
արդեւը դնել կ'ուզուի, քանի որ առանց մեր
Պատրիարքական իրաւանց և իշխանութեան
անսալու, արտաքին գործոց պաշտօնեայ մը
կարող կ'ըլլայ կոր գաւառի մը առաջնորդը
քէյփն ուղած առեն Կոստանքարի պէս խաղ-
ցընել, ինչ հարկ կայ ուրեմն, թող գոցեն
Պատրիարքարանին, Պատրիարքն ալ հըրա-
ժարելով վար իշխայ աթոռէն, և մերեկեղե-
ցիներուն մէջ, փոխանակ Պօլսոյ Պատրիարքին
անունը յիշատակելու, թող խալիլ Շէրիֆ բա-
շային անունը յիշատակեն, որ իշխանութիւն
ունի եղեր, առանց մեր Պատրիարքարանին
հարցնելու, ուղածին պէս գաւառաց առաջ-
նորդները դնելու ու վերցնելու:

Երբ Ազգային Պատրիարքարանը Ենթինե-
րու կեդրոն մը եղած է կըսենք, թերեւս ո-
մանք չ'ուզեն հաւատալ: Մենք ահաւասիկ ի-
րողութիւնը կը պատմենք, հետեւութիւնը ըն-
թերցողաց թողով մակարեբել,
Ընդհ. ժողովոյ վերջին նիստին՝ որոշուած
էր որ յաջորդ նիստը 15 օրէն ըլլայ: անկէ 'ի
վեր ամիս մ'եղաւ հազիւ հազ դեռ երէկ հը-
րաւիրագիր մը տեսնուեցաւ:

Աս բաւական չէ, վարչութիւնն ալ որ ա-
մեն շաբթու երկու կամ երեք նիստ կ'ընէր,
ի՞նչ մեծամեծ գործեր տեսնելու համար, ան
ալ ո՞ր դիտէ ինչ պատճառաւ այս շաբթու իւր
նիստերը բոլորովին դադրեցուցեր է, այս շաբ-
թու որ ամեն օր շարունակ նիստ ընելու ար-
ժանի և կարևոր խնդիրներ կան: Աստուած
«...» տայ ասանկ ժողովներու տիրացող Ազ-
գին գործերուն: Ի՞նչ ըսել է Ընդհ. ժողովոյ
նիստերն յապաղել, ի՞նչ ըսել է վարչութեան
նիստերն դադրեցնել. ինչո՞ւ համար են ա-
սոնք, ո՞չ ուրիշ բանի՞ բայց եթէ այս միջոցին
երևան ելած Ազգային կենսական խնդրոց կա-
րեւորութիւնը կորսնցընել տալով, իրենց դիտ-

մունքն ու նպատակին, ի վնաս ազդին, ի գլուխ հանելու:

Այլ առակ լուարուք:

Քաղաքական ժողովը շաբաթ օր մինչև ժամը տասնևմեկ նիստ ընելէն յետոյ, Պատրիարք Սրբազաննիս առանց վարչութեան հաւանութիւն առնելու՝ հեռագիր կը քաշէ Պրուսայ Բարթոլոմէոս եպիսկոպոսին սր Կ. Պօլին գայ, մինչդեռ նա ղինուորներով չըջապատեալ արդէն շողենաւը հեծած ճամբայ ելած էր:

Պատրիարքին քաշած այս հեռագիրը Գաղաքական ժողովոյ անդամնց մէկ քանին լսելով իսկոյն կաճապարեն Նորին Սրբազնութենէն բացատրութիւն պահանջել. Պատրիարքը կըմ. կըմտնուի որոշ պատասխան մը չըկրնալ տալուն, մենք յիշեալ ժողովականաց սիրտը հանդարտեցնելու համար ահաւասիկ կըսենք թէ՛ առաջ մեր Պատրիարք Սրբազանին համախոհ էֆէնտիներուն Բաշ մէկ պատահան է, կ'ուզուի որ Պրուսայի առաջնորդը, հակառակ Ազգային իրաւանց, սուրիններու զօրութեամբ բռնի հոս բերելուն ծանր պատասխանատուութիւնը մեզմանայ, և արտաքին գործոց պաշտօնէէն՝ մեր Պատրիարքին վրայ ծանրանայ:

Ասանկ ընթացք մը՝ Ազգին տունը վիցուներէն ի զատ ուրիշ բանի չըծառայեր. և դեռ կուզեն օր Ազգը իրենց վրայ վստահ ըլլայ...

Ո՛ր են արդեօք ինդհ. ժողովոյ ատեններուն մէջ պաշտօններուն ծակը տատառելու չափ «Ազգին և Տէրութեան շահերը մի են» պօռացող հայ էֆէնտիներն ու սրբազանները, ո՞ր մակին ծակը մտեր լայլի լայլի կը խաղան կոր. ինչու երեւան չեն ելլեր, Ազգը զիրենք տեսնել ու հարցնել կուզէ թէ միևնոյն խելքին և համոզմանը վրայ են դեռ:

Բերայի գերեզմանատան խնդրոյն համար, անցեալ ուրբաթ վեհ. Սուրբանին աղերսագիր մատուցուելու ատեն՝ յանկարծ Պատրիարքական փոխանորդ Տ. Մկրեան հայրը, արիւն քրքր.

տինք մտած վազելով կուգայ եպիսկոպոսաց ու կղերականաց՝ «Նոր խորհուրդ մը կայ, աղերսագիր մի տաք, խնդիրը ուրիշ կերպարանք առաւ» ըսելով, զանոնք իրենց դիտաւորութենէն ետ կեցնել կուզէ, բայց նոքա մերժելով ասանկ անաեղի առաջարկութիւն մը՝ վերջապէս աղերսագիրին կուտան:

Մենք տեսնաք այն օրը այս դէպքը՝ և ձայն չը հանեցինք, սպասելով որ տեսնենք ինչ նոր խորհուրդ է այդ, հիմայ իմացանք որ այս նոր խորհուրդը ըսածը՝ այն օրը հայ էֆէնտիներուն բէշ բռնկելով, ինչ կըլլայ նեքը՝ ու աղերսագիրը տրուելուն դէմ արդեւք մը յարուցանել է եղեր մտքերնին:

Ինչ մեղապարտ Բաշին կը գործունին ազգին դէմ, և այն ալ Պատրիարքական փոխանորդի մը ձեռամբ:

ՍԵՏԱՅԻ ՎԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հասունիսթներուն այս անամթ գրօշակաւիքը կամ աւելի ստոյգն ըսելու յամար, ատեն պատահան է պաշտօնը, Հայոց դէմ ունեցած անհաշտ ոխն ու ատելութիւնը հագեցնելու համար, Բերայի գերեզմանատան խնդիրն առիթ բռնելով, ի թշնամանօք անարդական յօդուած մը կը հրատարակէ իր շաբաթ օրուան թերթին մէջ:

Թերթին գիրքը հազորումէկ կերպարանքի փոխելով, շաբաթ այս օրուան օրս հաղիւ հազ հրատարակելէն հոգին բերանն եկած, բռնած ձախորդ ընթացքովն ու տուած յիմարական խորհուրդներովը՝ ջատագով կեցած ամբ մը Հասունիսթները ամթահար ձգելով միտիւրի վրայ նստեցնելէն ետքը, քիթին խըլտուութեանը չընայիր, այսօր ալ Հայոց գործերուն խառնուելու ելեր է. դոնէ ըսած խօսքերն ալ համ ու հոտ ունենայ:

Զարմանալին սա է թէ՛ «վազաա հէր միլէթ ինտինտէ գապրիսթան, մուգատտէս պիր մահալ օլուպ, պունուն շու ետ պու թարիք իլէ թէրքի միւմքին օլամայուպ, տիւնեա ալ խըրընա տէկին պրագըլմալը տըր» ըսելէն

վերջը , ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ որ Միւնիսիբալի-
թէի այս պահանջումը իրաւացի կը գտնայ . ա-
սոր խելք հասցնելու համար՝ մարդ մեր Հաճի
հոտտեմին խելքէն ըլլալու է :

Սակայն աղէկ որ սա գտումը ըրեր է թէ
բաղմամարդ թաղի մը մէջ ատանկ գերեզմա-
նատուն մը չը վայելեր եղեր . էյ ա՛ֆէրիմ Զու-
չուրի զատէ , չ'վայելէն ետքը մենք ալ տը-
ուինք գնաց , ըսել է որ չ'վայելը՝ սրբազան և
անբռնաբարելի տեղ մը ըլլալէն աւելի նախա-
պատիւ կը սեպուի եղեր :

Սնանկ է եւ , մէմէքէթիմիդին էն կիւ-
ղէլ մահալէրի էօյլէ մուաթալ վէ հալի պըրա-
քըրմամալը ըմըշ . էյ ո՞վ ըսաւ քեզի թէ յիշ-
եալ տեղը Հայերուն շէնցնել առաջարկուեցաւ
տէ մենք չենք կրնար պատասխանը տրուե-
ցաւ . չէ նէ՛ յիշեալ տեղը կառավարութենէ
'իջատ ուրիշի մը ներելի չէ եղեր շէնցընել :

Աղէկ միտքս ինկաւ , մեր այդ խերայի
գերեզմանատան մէջ ֆաթօշիկներն ալ բաժին
ունին եղեր հէ՞ , հիմայ ըսել է որ դուն ալ
բաժին ունիս , հա՛ , մեր այդ գերեզմանատան
մէջ , վա՛յ զըռզօր վա՛յ , էյ ինչո՞ւ շուշէն խալէ
պէս կեցեր տէ կը նայիս , հայտէ՛ քաշներդ
կապէ տէ եկու առջեւնիս նստէ , քեզի հետ
հաշիւ տեսներք , ու սա մեր ո՛ր էկեղեցիներ-
րէն դեռ բաժին ունիս նէ՛ բաժներք քեզի
հետ . մեղք չէ՞ որ պարապ տեղը բաշխի պէս
կեցեր տէ , անթուրթենդ շունչդ կը հօտի
կոր :

Հայութեան անունը իրեն ամօթ սեպող այդ
անամօթը՝ չ'ամաչեր ըսելու թէ Հայոց յիշեալ
գերեզմանատան մէջ ինքն ալ մաս ունի . Բայց
ո՞ր է դոնէ նշանդ՝ որով կարենաս իրաւուն-
քըդ հաստատել , չըլլա՞յ որ անցած օր յիշեալ
գերեզմանատան պատին տակէն անցած ատե-
նըդ , ոտքիդ ու պոչիդ ձգած էլը Բաշմէքէ
ըլլալուն նշան մը կարծես :

Մեռած ատենդ պառկելու տեղ կը պակսի
տէյի կը վախնաս նէ՛ Սատուած ողորմած է ,
գործը կանգ ունուկէս հող դառնելուն թող
մնայ :

Աղէկ ա՛ , Հաճի հոտտեմ , սա ինչո՞ւ հա-

մար կուզես որ յիշեալ գերեզմանատունը Միւ-
նիսիբալիթէին թողունք . — չիւնքի չիւ-
քինիյինտէն պաշքա պիր մուհասէնաթը եօղ
ըմըշ . — ո՞րը սա քիչ մը վերը՝ Գոսպոյի վէ
Բէրէի նախնիներն պիր մահալ ըսած տեղդ . վա՛յ ան-
օրէն մարդ , մուքատտէս պիր մահալըն՝ չիւ-
քինիյինտէն պաշքա ֆայտասը եօղ իմիշ , հէ՛ .
էյ սա քու գերեզմանատունդ այդչափ չըքեղ
է , ըսէ՛ տեսներմ , մէջը քանի՞ փառաւոր դամ-
բանաբաններ ու մարմարիոնէ հրաշալի շէն-
քեր կան , որ չարութենէդ ինչ ըսելիքդ չը
գիտնալով , կելլես քիչ մ'առաջ Գոսպոյի կո-
չած տեղդ՝ ետքէն ալ չիւնքի կ'անուանես :

Շատ լաւ , ըսենք թէ յիշեալ գերեզմա-
նատունը առին , էյ ի՞նչ հասարակաց օգուտ
պիտի ելլէ եղեր ատկից . — բէք բէք կէօ-
րիւկէճէք ֆաիտէ՛ մէղարըքարըն քեաֆֆէի
թաշլերինի սաթըպ քէնտի տայիրէսինի թէվ-
դի իտէճէք իմիշ :

Ըսել է որ Միւնիսիբալիթէն գերեզմանա-
տունը գրաւելէն ետքը՝ տապանաքարերն ալ
պիտի գրաւէ ու իր հաշիւոյն համար պիտի ծա-
խէ եղեր հա՞ . էյ ի՞նչ ֆրաօ ունի , Բաշմէքէ
ֆալ իմքադիր մը ասկէ բարձր դաղափար մը
կրնա՞յ յայտնել Որովհետեւ ատանկ խլրտ թերթ
մը յարմար կը դատէ եղեր , ապա ուրեմն
պէտք է որ անպառճառ տրուի , և Հայոցս
ցոյց տուած ընդդիմութիւնը անօգուտ է ե-
ղեր , վասն զի Տէրութիւնը հող թալիմհանէ
կամ հասարակաց պարտէզ շինելու դիտաւո-
րութիւն ունի եղեր :

Եւ հապա՛ այդ տեղը Բաշմէքէ շինելու
քիչ դայ տէ՛ քու Ս . Ֆակորդ ալ ուղելու ըլ-
լայ նէ՛ պիտի տա՞ս , թէ զա՛ւր Գոսպոյի պի-
տի պօռաս . եթէ պիտի հաճիս տալ՝ հիմակ
ուրնէ ել տուր , որով տէրութեան ալ մեծ ծա-
ռայութիւն մըրած կըլլաս . իսկ եթէ չես հա-
ճիր՝ ի՞նչ ուրացող մարդ ըլլալու ես որ քեզի հա-
մար չուզածդ ուրիշին համար ուղելու խեղճ
չես ըներ , և չը տալու վրայ պնդելին օգուտ
չունի կըսես , որովհետեւ՝ ալըմասը հաքքնտա
քաթիէն դարար վերիմիշ իմիշ :

Հողիդ սիրե՛ս , հաճի զըռզօր , ըսէ՛ , դուն

որ մեծիկինն անդամն ես, դուն ալ մեկտեղ տուիր այդ որոշումը չէնէ ասկէ-հասկէն կրտաւ սէրը կոր, էյ ետքէն ի՞նչ է եղեր, ըսէ պէ, մի խափիր, հէրչկալատապատ ալընաճաճմըյը մըլ, եօղսա մը զապթ օլունաճաճ ըմըլ: Ան չէ ամա՛ զու Ս. Յակոբէն ելլելդ քանի՞ օր եղաւ, պարէ ան ըսէ տէ սրտերնիս քիչ մը հանդարտի, բայց դուն ինչ մեղք ունիս, դուն խեղազարին մէկն ես, յանցանքը հիւանդանոցին հոգաբարձութեանն է որ մտաւորական վիճակը լաւ մը չը կըլաճ՝ հաներ թող է տուեր քեղ, փեղի պէս մարդը աւելի Գում-գափուի Եհնի-գափուի նաւահանգիստները կը վայէ, որ խմբագրութիւնը՝ Երան Երանութիւն կը հասկնաս, և ատելութենէդ այնչափ կուրացած ես որ գրչիդ ուր երթալն անդամ չես գիտեր ու չես տեսներ:

Պէյհումէ զահմէթ է եղեր աղերսագիր տալը, անանկ չէ՞: Երբ վեհ. Սուլթանը Հայոց արդարացի ձայնն ու իրաւունքը կը ճանչէ, ալ Սէտայի պէս վասակ ու Մէհրուժան թերթի մը թշնամական զառանցանքներու յանդերձնը անամօթ սրիկայութիւն մը չէ՞ միթէ:

Սէտայի այդ զառանգան յօդուածին դէմ ասկէ աւելի խօսիլ չարժեքով, միայն հիւանդանոցի և յիմարանոցի տեսչութեան զգուշութիւնը կը հրաւիրենք, որպէս զի ուշադրութիւնը վրան դարձնելով, խեղազարութիւնը սաստկացած տեսածին պէս՝ զգաստութեան միջոցներ ձեռք առնէ:

ՅՈՐԾԻՐԱՅ

(Մահուլ Կէս Բէ- 239)

Հազիւ թէ կը պատրաստուէի գործիքին դէմն անցնելու, յանկարծ Հրեայ մը ներս մըտաւ:

— Գոթօկուածի՛, էյ փօթօկուածի՛:

— Նէ՛ տիր օ, Պաղիրկեան:

— Թասվիլիմի չիքառաճաճքսին:

— Բէք էյի, փաղաթ պիրաղ տուրաճաքսընըլ:

— Ամա՛ն փօթօկուածի՛, էվէլ պէնի՛, պէնի՛

չիքա՛ն. Գուզկունճուղա կիտէճէք, վաբօռա եթիշմէ՛մ:

— Բէք էյի, նասըլ խթէրսինիզ, թէքմիլ թասվիր օլաճաք:

— Է՛, բահալի՞ մի, բահալի՞ մի:

— Հէլպէթ, թէքմիլի եարըսընտան բահալը օլուր:

— Է՛ նա՞քի եառի եարաճաքսըն պէնի:

— Պէլինիդէ քատար:

— Է ամա օլմա՛ղ, այաքլառի եօք տեռլեռ, նա՛ պէյլէ եա՛ն չէք:

— Նէ՞ տէմէք տիր:

— Է՛ աննամատին մի, իշտէ պէյլէ՛ թասվիրիմին եառիսի չըքառ, ամա սոյտան պոյա, հէռքէլ տէ պաճաքլառիմի եօռուռ:

— Լաքին ատէթ տէյի՛լ, պէյլէ բէսիմ չէքլմէզ:

— Էյլէ իսէ պէն թէքմիլ խթէռլմ, պիռքալ բառա զիատէ՛ օլսոն:

— Բէք էյի, տո՛ւր նասըլ տուրաճաքսընըլ. Հրեան կռնակը գործիքին դարձնելով կը կէնայ:

— Էյլէ տուրուճա՛ղ, Պաղիրկեա՛ն:

— Եա նա՞նի տուրայիմ:

— Ճանըմ եիւզիւնիւ պերկէ՛ չէվիր. էյլէ՛ էսպպընտան պալքա պիր չէյ կէօրիւնմէզ:

— Էյ պէնտէ էյլէ՛ եօռունմէք իստէռլմ. էսպպիմ եէնի՛, սուռաթիմտա՛ն եուզէլ:

— Շիմտի տէ՞մնմէյէճէքսինիզ:

— Եօք, ըսելով Հրեայն կերթայ հայելի մ'առաջը կը կենայ:

— Պաղիրկեա՛ն, նէրէյէ կիտիօրսունուղ:

— Պէն պուռտա՛ տուռմաք խթէրիմ:

— Մատէմ պէյլէ խթէրսինիզ, քըմըտան մայըն:

Պատկերհանը քալը գործիքէն դուրս քաշելով կը զարմանայ երբ կը տեսնէ թէ պատկերին մէջը ո՛չ միայն Հրեային կռնակը, այլև գէմքին գծագրութիւնն ալ կատարեալպէս ներկայացուեր է:

— Է՛, կ'ըսէ Հրեայն խնդալով, էյի տէյի՛լ մի պուռ, հէ՛մ եէնի էսպպալիմի, հէ՛մ տէ թասվիրիմի չիքառտի պէյլէ՛:

Հրեայն դուրս չեղած, ցաթկելով ցաթկըռ-
տելով կոկիկ հագուած երիտասարդ մը ներս
մտաւ սրահէն, ձեռքի մարակաձև պաստօ-
նը ճօճելով:

— Պօնժուռ միւսիւ, բօրթըմի չէքէյտի-
նիդ:

— Զօք էյի, լաքին շու տօթուճուղուն ի-
չինի կէօրենէտէք, պիր աղ պէքէյէճէքսինիդ:

— Ժը վու բուի, դայէթ բուէսէ իմ:

— Ֆազաթ ճէնապիսինի՛ն տէ չօք օլտու
պէքէյէլի:

Ստուգիւ ես ալ ցուրտէն դողալ սկսեր էի:

— Բառտօն, պէնտէնիդ միւսիւտէն էքրս-
քիւղ ալիւրիմ: սըրասընը պանա թէրք իթմէյէ:

Նշանացի կերպով հասկըցուցի բարեկամս
որ դործը տեսնելով ժամյառաջ ճանքելը նայի:

— Թէքմի՛ր թաւիւր օլաճաք:

— Խայըր, էֆէնտիմ, պիւսթ օլաճաք,
մուաթիէ: Ֆաքաթ շու ֆրանսիզքեարի իս-
թէրիմ բօթըմի:

— Բէք էյի, ֆէսինիդի չըքա՛րըն:

— Նօն միւսիւ, թէթ քուվեռթ չըքարայըմ
քի շու բիւսկիւլիւմին մայի բէնկի իլէ պօյու
պիրլիքտէ չըքա՛րըն:

— Օ վաքըթ հէ՛մ ֆրանսըզքեարի օլմազ,
հէ՛մ տէ սըրթընըր չէվիրմէք լեաղըմ՝ արը քի
բիւսկիւլինիդ կէօրինսին:

— Բառտօն, էֆէնտիմ, տը սէթ ֆրասօն՝
սահաթըմըն քօրտունու կէօրինմէզ օլուր:

— Էօյլէ իսէ եա՛ բիւսկիւլինիդտէն կէչմէ-
լիսինիդ, եա՛ քօրտունունուդտան:

— Խայըր, էֆէնտիմ, նէ՛ օնտան կէչէպի-
լիւրիմ, նէ՛ օպիրինսին:

— Բէք էյի, էօյլէ իսէ ֆէսինիդի չէվիրիպ
բիւսկիւլինիլղի էօնէ՛ կէթիրիւն:

— Օ տա բէք օրիթինալ շէյ օլուր:

— Ե՛յ նէ՛ բօլիսիօն թուլթաճաքսընը թու-
թուն:

— Մուա, ժը բուէֆէռ քը վու մը ֆասիէ
տը թաւվէռ, շէյլէ ալա կամպէթթաքեարի:

— Բէք էյի, տուրուն, քըմըլտանմայըն:

Վայրկեան մը ետքը պատկերը եղած էր:

— Ա՛հ, մալէօ՛ր, կէօյսիւմին թաշարը կէօ-

րիւնմէյօր:

— Օ տա օ պիր կէլիշտէ:

Երիտասարդը հաղիւ թէ դուրս ելնելու
կը պատրաստուէր, Բէյէ-պաւլ թղաշալի պաշ-
տօնակալ մը ներս մտնելով, պատկերը քաշել
առաջարկեց: ալ ասոր բոլորովին տեղի տալու
էր, ուստի առանց ձայն հանելու նորէն տեղս
նստայ, բայց ցուրտէն ահաւաներս իրար զար-
նել սկսեց:

— Բէսիմճի սի՛զ միսինիդ:

— Էվլէթ էֆէնտիմ, սիդի՞ն իչին մի օլա-
ճաք:

— Էօյլէ եա՛, ֆաքաթ շու պիլի՛րսինիդ ա՛
պէնտէն կիւղէլ չըքմալը:

— Բահաթ օլուն թէքմի՛ր մի իսթէրսինիդ:

— Թէքմի՛ր տէ լա՛ֆ մը, չիլմէլէրիմին պուր-
նունտան պաշըմտաքի թիւլին ուճունատաք:
էկէր օլ քատար պէօյիւք քեաղըտըն եօզ իսէ,
իսթէրսէն իքիլէ պէօլ պէնի, ֆազաթ եէք-
բարէ օլսա՝ տահա իյի:

— Իսթէտիլինիդտէն՝ ալեա:

— Պիլէյիտիմ, հայվանըմը տա պիրլիքտէ՛
կէթիրիւր իտիմ, իւսթինէ պինիպ, պէրապէր
չըքարմաք իչին, հաղըր մահմուղլարըմ՝ տա
այաղըմտա տըր, ֆազաթ պիր աղ բահալը օ-
լաճաղըտը, էօյլէ տէյի՛ր մի:

— Էօյլէ՛ եա, հաղըրսընըզ, պաշլայալըմ՝մը:

— Հայտէ . . . տուր ամա պիր պուլուտու-
նուզ վա՛ր մը:

— Նէ՛, պուլուտ մու:

— Էվլէթ, պիր պուլուտ բէրտէսի:

— Նէ՛ եաբաճաքսընըզ:

— Ճանըմ, շու պաշըմըն իւսթ թարաֆընա
քօյմաք իչին:

— Աննամայօրումնէ՛ տիմէք իսթէրսինիդ:

— Ա՛ էֆէնտիմ, շու այաքլարըմ եէրտէ
տէյի՛ր մի, պաշըմտաքի թիւլէր տէ պուլուտ-
լար իչինտէ զայպ օլմաշ օլտուղունու կէօս-
թէրմէք արդիւ իտէրիմ, աննատապիլտի՛ք մի:

— Էվլէթ, ֆաքաթ պուլուտունուզ եօք:

— Նէ՛ իսէ:

Պատկերհանը լուսանկարը քաշելով կը բե-
րէ զօրականին կը ցուցընէ:

— Դասը՞ն է ֆէնտիմ, էյի չըքմը՞ն մը ,

— Էյ իշտէ , էյ իշտէ .

— Նէ՞ տէմէք , սիղէ պէյնդէ՞մէյօր մու .

— Էյվէթ , պէյնդէյօր , ֆաքաթ պաշըմըն
իւսթիւնտէ պուլուտ կէօրիւնմէտիդի իշին թէ .
էսիւֆի իթմէքտէ իմ .

— Պէնտէնիզ սայրը տէֆա . իշին կիւզէլ
պիր պուլուտ հաղըր իտէրիմ .

— Բէք էյի . էյվալլահ :

Պաշտօնակարը դուրս ելնելուն պէս , ալ
համբերութիւնս հատած , իսկոյն դործիքին
դէմ անցնելով ամօռին վրայ նստայ . սակայն
ցաւօք սրտի իմաց տուաւ ինծի լուսանկարիչ
բարեկամս , թէ այս վիճակիս մէջ անկարելի
էր պատկերս հանել , որովհետեւ մէկ մը որ
դուրսը ոսկորներուս մէջ անցնելով , այսահարի
պէս կը դողայի . մէկ մ'ալ որ ժամանակն ան-
ցած ըլլալով , պատկեր հանելու ատենն ան-
ցած էր . Առանց նեղանալու նշան մը ցոյց
տալու , էհ միտս չունի ըսելով չիտակ սեն-
եակը դացի վրաս հագուելով դուրս ելլալու .
բայց ի՞նչ մեծ եղաւ զարմանքս , երբ ֆէսիս
տեղ պօնէթա մը , ժիլէիս տեղ սալթա մը ,
սէթրիս տեղ բէշը պատուած ճիւպպէ մը , կօ-
շիկներուս տեղ զոյգ մը չառըն-եթմէնի , բալ-
թօյիս տեղ ալ կնկան պատառ պատառ հո-
վանոց մը ձգուած դտայ , անանկ որ նկարիչ
բարեկամս ալ ինէ քիչ չը զարմացաւ այս տես-
նելով . քառորդ մը ապշած արձանի պէս կե-
նալէն յետոյ , վերջապէս տեսնելով որ ուրիշ
ճար չիկայ , ի՞նչ կայ չիկայ մէկդմէկու վրայէ
հագայ , կնկան հովանոցն ալ դիմակի տեղ ե-
րեսըս անցուցած , օդոյն մթութիւնն ալ ինծի
օգնութեան հասնելով , գործարանին դուռնէն
դուրս ինկայ ու այս բարեկրօնական համազգես-
տովս առանց մէկէ մը ճանչցուելու չիտակ հիմայ
տուն կերթամկոր . դուք մինակ զիս ճանչցաք ,
կաղաչեմ մարդու մի՛ ըսէք , ատիէօ , ըսելով
անցաւ դնայ :

Անկէ ի վեր տեսած չունիմ մեր այս բա-
րեկամը , հարցնելու համար թէ արդեօք ֆօ-
թօկրաֆը քաշել տուա՞ծ է թէ ոչ , Բայց շատ
հաւանական թէ իւր համազգեստը ամբողջա-
պէս դեռ չէ կրցած փոխելու :

Եկեղեցիներու մէջ հնաժանդ սովորութիւն
մը ունինք որ մէյմը փառք 'ի բարձունքին ,
մէկ մ'ալ Հաւատամքին թապախ կը պտըտի ,
այս թապախներուն շարքը երբեմն այնչափ
երկար կ'ըլլայ որ Աւետարանէն մինչև Առա-
քելոց՝ ժողովրդին ժամանակ չեն տար շունջ
առնելու , ո՛չ ալ թող կուտան որ աղօթք մը
նեն . Այս սովորութիւնը առիթ տուած է շեր-
մեռանդ ժողովուրդներէն ոմանց , որ թապա-
խի շրջադայութեան ատենն անցունեն ու այն-
պէս եկեղեցի երթան :

Այս վերջին միջոցն ընտրող Հայուն մէկը
կելլէ կիրակի օր մը Ա. քերթոցի ժամանակն
անցնելուն պէս եկեղեցի մը կերթայ , կը նայի
որ թապախի շարք մը՜կը ներկայացնեն , ինչ
որ է կը վճարէ , բայց հետեւեալ կիրակի քիչ
մ'աւելի ուշ , այսինքն Գրիստոս 'ի մէջ մեր
յայտնեցաւին կ'ելլէ ժամ կերթայ . կը տեսնէ
որ դարձեալ մի ենոյն թապախի շարքը առ-
ջևը կ'ելլայ . անցեալ կիրակի ալ աւելի ուշ՝
Գրիստոս պատարագեալ բաշխին ատենը
կ'ելլէ եկեղեցի կ'երթայ , ու դարձեալ թա-
պախի շրջադայութեան պատահելուն պէս ,
ալ համբերութիւնը հատնելով՝ չիտակ աւա-
գերէց քահանային կերթայ , ու պատարագի
խորհրդին սկիզբէն մինչև վերջը թապախ պը-
տըտցնելն ի՞նչ ըսել ըլլալը կը հարցնէ :

— Օրհնած , կը պատասխանէ քահանայն ,
ինչ միտս ունի , հրամանքդ թապախին ատենը
իշլաֆշ կընես նէ՛ մենք ալ քու ժամ դալդ-
իշլաֆշ կ'ընենք , որ մեր խղճալի քահանայից
դասն ալ , ասանկ ակում օրերու , իր իրա-
ւունքէն չը զրկուի :

ՇԱՐԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
ԳԵՈՐԳ Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՐՐՔՃԱՆ
ՅԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ ԽՕԳՈՒՇՈՒ ՐԻՋԱ ԲԱՅԱ ԽԱՆ ԹԻԻ 3